

**СЪВРЕМЕННИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ
ОБЩУВАНИЯ И ЗАЩИТА
НА ПРАВТА НА ЧОВЕКА.
РОЛЯТА НА ООН**

**ЗА БУДУЩЕТО
ОТНОШЕНИЕ**

**СЪВРЕМЕННИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ОБЩУВАНИЯ
И ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА.
РОЛЯТА НА ООН**

**CURRENT INTERNATIONAL RELATIONS
AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS.
THE ROLE OF THE UN**

**ЗА БУКВИТЕ
О ПИСМЕНОХЪ**

Научната конференция и сборникът са реализирани в рамките на проект на тема: „Съвременните международни общувания и защита на правата на човека“, финансиран по Договор №ПЧФНП-2024-07 по Наредбата за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художествено-творческа дейност на МОН.

Всичко доклади, поместени в сборника, са оригинален труд на авторите и в тях са изразени личните им мнения! Всеки автор носи отговорност за коректност.

- © Доц. д-р Пламен Теодосиев, съставител, 2025
 - © Петър Воденски, научен редактор, 2025
 - © Проф. д-р Лидия Велкова, научен рецензент, 2025
 - © Д-р Камелия Планска-Симеонова, дизайн на корицата, 2025
 - © Академично издателство „За буквите – О писменехъ“, 2025
- ISBN 978-619-185-735-7

**СЪВРЕМЕННИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ОБЩУВАНИЯ
И ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА.
РОЛЯТА НА ООН**

СБОРНИК

**CURRENT INTERNATIONAL RELATIONS
AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS.
THE ROLE OF THE UN**

PROCEEDINGS

**Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София, 2025**

СЪДЪРЖАНИЕ

ВСТЪПЛЕНИЕ	9
ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ	11
ПРЕДГОВОР	13
УНИВЕРСИТЕТА НА ООН ЗА МИР: СВЕТОВНА ОРГАНИЗАЦИЯ, ПОСВЕТЕНА НА МЕЖДУРЕЛИГИОЗНИЯ ДИАЛОГ Дейвид Фернандес	18
ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ – РОЛЯ И МЯСТО В МИРООПАЗВАНЕТО. ТЕНДЕНЦИИ Емил Люцканов.....	21
ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ И МЕЖДУНАРОДНАТА СИГУРНОСТ ПРЕЗ ХХІ ВЕК – НЯКОИ АКЦЕНТИ Николай Попов.....	31
НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОТНОШЕНИЯ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ООН Пламен Теодосиев.....	35
ООН И МИРООПАЗВАНЕТО – ГЛОБАЛЕН ОПИТ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОБЩУВАНИЯ ПРИ КОНФЛИКТИ Стоян Стойчев	43
ОСНОВНИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ООН И МОДЕРНАТА НАЦИОНАЛНА ДЪРЖАВА ПРЕЗ ХХІ ВЕК Румяна Попова	51
ДИГИТАЛЕН СУВЕРЕНИТЕТ И ООН – МЕЖДУ ЗАЩИТА НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ И МЕЖДУНАРОДНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В КИБЕРПРОСТРАНСТВОТО Владимир Бабанов	61
ПРИНЦИПИ НА НАДЕЖДНИЯ ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ КАТО ГАРАНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СЪВРЕМЕННОТО ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО Мартин Захариев.....	65
РОЛЯТА НА МЕДИИТЕ В СЪВРЕМЕННАТА ДИПЛОМАЦИЯ: ВЛИЯНИЕ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, ВЪЗМОЖНОСТИ Евелина Здравкова, Тереза Тренчева, Елена Симова.....	73
РОЛЯТА НА ООН В РЕГУЛИРАНЕТО НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ОТНОШЕНИЯ Светослав Велков	81

СТРАТЕГИЯТА НА ЕС ЗА МЛАДЕЖТА (2019–2027 г.) КАТО ФАКТОР В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В ОБЛАСТТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО Бойка Борисова.....	89
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В ПОСТ COVID ДИГИТАЛНАТА ЕПОХА Зорница Младенова, Георги Костов.....	99
РОЛЯТА НА КИБЕРДИПЛОМАЦИЯТА В СЪВРЕМЕННИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ОБЩУВАНИЯ Николай Панайотов.....	107
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВЪНШНАТА ПОЛИТИКА НА УНГАРИЯ В СЪВРЕМЕННАТА МЕЖДУНАРОДНА СРЕДА Николай Панайотов.....	117
ИЗГРАЖДАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТ СРЕЩУ ЗЛОНАМЕРЕНО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ ПРИ КРИЗИ Стоян Боянов	127
РОЛЯТА НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ И НА ДЪРЖАВАТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВТА НА БЕЖАНЦИ И МИГРАНТИ Йордан Деливерски.....	137
РОЛЯТА НА ООН В МИРООПАЗВАЩИТЕ ОПЕРАЦИИ Ралица Ангелова, Александра Гроздева, Стелиана Йорданова	143
ЦЪРКОВНА ДИПЛОМАЦИЯ В ЗАЩИТА ПРАВТА НА ЧОВЕКА Стоян Денчев	151
РОЛЯТА НА ЦЪРКОВНАТА ДИПЛОМАЦИЯ В ЗАЩИТА ПРАВТА НА ЧОВЕКА Емил Люцканов.....	157
ДЕЙНОСТ НА СЪВРЕМЕННИТЕ ЦЪРКОВНИ ОРГАНИЗАЦИИ В ЗАЩИТА НА ПРАВТА НА ЧОВЕКА Пламен Теодосиев.....	163
РЕЛИГИОЗНА ДИПЛОМАЦИЯ, ООН И ЧОВЕШКОТО ДОСТОЙНСТВО Венцеслав Събев	169
БЕЛЕЖКИ НА РЕЦЕНЗЕНТА	175

CONTENTS

INTRODUCTION	9
CONGRATULATORY ADDRESSES	11
PREFACE	13
THE UNIVERSITY FOR PEACE: A GLOBAL ENTITY DEDICATED TO INTERFAITH DIALOGUE David Fernandes	15
UNITED NATIONS ORGANIZATION – ROLE AND PLACE IN PEACEKEEPING. TRENDS Emil Lyutskanov	29
THE UNITED NATIONS AND INTERNATIONAL SECURITY IN THE 21 ST CENTURY – SOME HIGHLIGHTS Nikolay Popov	34
THE NEW TRENDS IN INTERNATIONAL RELATIONS AND THE CHALLENGES BEFORE THE UNITED NATIONS Plamen Teodosiev	41
THE UN AND PEACEKEEPING – A GLOBAL ATTEMPT TO REGULATE INTERNATIONAL COMMUNICATIONS IN CONFLICTS Stoyan Stoychev.....	49
UN AND THE MODERN NATION-STATE – MAIN CHALLENGES IN THE 21 ST CENTURY Rumyana Popova	59
DIGITAL SOVEREIGNTY AND THE UN – BETWEEN DEFENCE OF NATIONAL SECURITY AND INTERNATIONAL COOPERATION IN CYBERSPACE Vladimir Babanov	64
PRINCIPLES OF TRUSTWORTHY ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A GUARANTEE FOR THE HUMAN RIGHTS PROTECTION IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY Martin Zahariev	72
THE ROLE OF THE MEDIA IN MODERN DIPLOMACY: INFLUENCE, CHALLENGES AND OPPORTUNITIES Evelina Zdravkova, Tereza Trencheva, Elena Simova	79
THE ROLE OF THE UN IN REGULATING INFORMATION RELATIONS Svetoslav Velkov.....	87
THE EU YOUTH STRATEGY (2019–2027) AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS IN THE FIELD OF EDUCATION Boyka Borisova.....	97

SUSTAINABLE TOURISM IN THE POST-COVID DIGITAL ERA Zornitza Mladenova, Georgi Kostov	105
THE ROLE OF CYBER DIPLOMACY IN MODERN INTERNATIONAL COMMUNICATIONS Nicolay Panayotov	115
STATUS AND DEVELOPMENT TRENDS OF HUNGARY'S FOREIGN POLICY IN THE CONTEMPORARY INTERNATIONAL ENVIRONMENT Nicolay Panayotov	126
BUILDING RESILIENCE AGAINST MALICIOUS INFLUENCE ON NATIONAL SECURITY IN CRISES Stoyan Boyanov	135
THE ROLE OF THE UNITED NATIONS AND THE STATE IN PROTECTING THE RIGHTS OF REFUGEES AND MIGRANTS Jordan Deliversky	141
THE ROLE OF THE UN IN PEACEKEEPING OPERATIONS Ralitsa Angelova, Alexandra Grozdeva, Steliana Yordanova	149
CHURCH DIPLOMACY IN PROTECTION OF HUMAN RIGHTS Stoyan Denchev	156
THE ROLE OF CHURCH DIPLOMACY IN PROTECTING HUMAN RIGHTS Emil Lyutskanov	162
ACTIVITY OF MODERN CHURCH ORGANIZATIONS IN PROTECTION OF HUMAN RIGHTS Plamen Teodosiev	167
RELIGIOUS DIPLOMACY, THE UN AND HUMAN DIGNITY Ventzeslav Sabev	173
REVIEW	175

ПРИНЦИПИ НА НАДЕЖДНИЯ ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ КАТО ГАРАНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СЪВРЕМЕННОТО ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО

Мартин Захариев

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: В съвременното информационно общество изкуственият интелект се утвърждава като новата революционна технология, която поставя сериозни въпроси пред нормалното функциониране на демократичните процеси и защитата на основните права и свободи на гражданите. Изкуственият интелект има потенциала да засегне всички сфери на обществения живот, затова развитието на тази технология следва да се прави в съответствие с някои основни принципни положения, имащи за цел да гарантират неговото надеждно и етично функциониране. Настоящият доклад има за цел да анализира принципите на надеждния изкуствен интелект и да очертае тяхното значение като гарант за защита на основните права и свободи на гражданите. По този начин се цели да се подпомогнат всички заинтересовани страни в тяхната дейност при взаимодействието с тази технология – участници в законодателния процес, разработчици, доставчици и ползватели на изкуствен интелект.

Ключови думи: изкуствен интелект (ИИ), принципи, права на човека, гаранция

Увод

В съвременното информационно общество изкуственият интелект (ИИ) се утвърждава като новата революционна технология, която поставя сериозни въпроси пред нормалното функциониране на демократичните процеси и защитата на основните права и свободи на гражданите. ИИ има потенциала да засегне всички сфери на обществения живот, затова развитието на тази технология следва да се случва в съответствие с някои основни принципни положения, имащи за цел да гарантират неговото надеждно и етично функциониране. Настоящият доклад има за цел да анализира принципите на надеждния изкуствен интелект и да очертае тяхното значение като гарант за защита на основните права и свободи на гражданите. По този начин се цели да се подпомогнат всички заинтересовани страни в тяхната дейност при взаимодействието с тази технология – участници в законодателния процес, разработчици, доставчици и ползватели на ИИ.

Тези принципи са от съществено значение, защото ИИ може да подпомогне редица значими области на човешкия живот – напр. борбата с нелегалната миграция¹, вкл. чрез обработването на биометрични данни², дипломатическите отношения³, вкл. воденето на преговори⁴, електронното здравеопазване⁵, вкл. електронните трансгранични здравни услуги⁶, защитата на националната сигурност⁷, вкл. държавното управление⁸ и много други. Всички тези сектори са изключително чувствителни, доколкото нормалното им функциониране е от съществено значение за защита на основни права и свободи на гражданите. В този ред на мисли, нормално е да се очаква внедряването на ИИ в тях да следва да се подчинява на определени правни и етични стандарти, които да гарантират неговата надеждност.

В опит да създаде основите за бъдещата регулация на тази динамично развиваща се технология, Европейският съюз (ЕС), чрез Европейската комисия (ЕК), създаде т.нар. „Експертна група на високо равнище по въпросите на изкуствения интелект“ (Експертната група) [9]. През април 2019 г. Експертната група в хода на своята дейност

разработи и прие „НАСОКИ ОТНОСНО ЕТИЧНИТЕ АСПЕКТИ ЗА НАДЕЖДЕН ИИ“ (Насоките) [10]. В рамките на посочените Насоки Експертната група очерта **седем основни изисквания към ИИ**, които в настоящото изложение се наричат „Принципи“. По-късно през юли 2024 г. бе приет Регламент (ЕС) 2024/1689 (Акт за изкуствения интелект) [11] – първият всеобхватен законодателен акт на ниво ЕС, целящ да регулира развитието на тази технология в съответствие с ценностите на правото на ЕС. Както някои изследователи с основание посочват в теорията, Актът за изкуствения интелект надгражда над достиженията на Експертната група [12] и в този смисъл Принципите залягат в основите на новия законодателен акт. Всичко това обуславя значимостта на тяхното изясняване в светлината на специфичния начин, по който функционират системите с ИИ – на база на обучение с и възприемане на данни от заобикалящата действителност ИИ взема автономно решения, засягащи виртуалния и/или реалния свят (вж. в този смисъл и определението за „система с ИИ“ по чл. 4, т. 1 от Акта за изкуствения интелект).

1. Теоретично изследване – коментар на Принципите на надеждния ИИ съгласно Насоките

Насоките въвеждат „рамка за надежден ИИ“, състояща се от три основни елемента – ИИ трябва да бъде (1) законосъобразен, (2) етичен и (3) стабилен [10]. Създаването на надежден ИИ пък предполага комбинирането на следните основни Принципи:

- **Човешки фактор и надзор** – както бе очертано по-горе, една от основните характеристики на ИИ е способността *автономно* да взема определени решения, засягащи виртуалната и/или реалната действителност. Често начинът на достигане до определено решение не може да бъде разбран и проследен от хората – това е т.нар. проблем на „черната кутия“ при ИИ. Ето защо, основен гарант за недопускане засягане на основните права и свободи на хората са решенията на ИИ да бъдат контролирани от хората, съответно хора да носят отговорност за действията на ИИ (тъй като последният не е субект на правото и не може да носи отговорност за своите действия). Неслучайно и редица законодателни актове предвиждат в случаите, когато се взимат автоматизирани (алгоритмични) решения без човека намеса, които засягат основните права и свободи на хората или по аналогичен начин ги засягат съществено, засегнатите лица да имат право да оспорят решението, да изразят гледната си точка и на *човешка намеса* от страна на ползвателя на технологията, взела подобно алгоритмично решение (напр. чл. 22 от Общия регламент относно защитата на данните [13], чл. 52 от Закона за защита на личните данни [14], чл. 42ж1 от Закона за Държавната агенция „Национална сигурност“ [15], чл. 107з, ал. 11 от Кодекса на труда [16] и др.). Неслучайно този Принцип е закрепен като първи – идеята му е ИИ да бъде помощник на човека, но не и да замени човешката личност с присъщите на последната критично мислене, морални ценности, емпатия и отношения с околните и заобикалящата го среда.

- **Техническа стабилност и безопасност** – като всяка технология, ИИ трябва да функционира по сигурен и безопасен за хората начин. Тук се включват аспекти като осигуряване на киберсигурността на технологията, защита от неблагоприятни външни намеси, които могат да модифицират дадена система с ИИ по незаконосъобразен и/или неетичен начин, въвеждане на резервни планове и планове за реакция в случай на подобно неблагоприятно събитие и т.н. Ключово значение е системата с ИИ правилно да възприема входящите данни в различни ситуации и променящ се контекст, за да може съответно да взема правилни решения. Експертната група свързва с това и способността на ИИ да извършва правилни преценки, т.е. дефинира това като *точност* при функционирането на ИИ [10].

• **Управление на данните и неприкосновеност на личния живот** – данните са „храната“ за всяка система с ИИ. За да функционират, системите с ИИ следва да бъдат обучени с и да възприемат от заобикалящата ги среда определени набори от данни, в т.ч. и лични данни. Ето защо, от съществено значение е при боравенето със системи с ИИ да се спазват всички принципи за защита на данните, очертани от Общия регламент относно защитата на данните⁹. Следва да се гарантира, че ползвателите на системи с ИИ имат правно основание да обработват лични данни и са информирани по подходящ начин засегнатите субекти на данните, ако в системите с ИИ ще бъдат въвеждани лични данни. Това, според Експертната група, важи за „целия жизнен цикъл“ на системата [10]. Също така, когато е възможно, е препоръчително да се използват такива системи с ИИ, при които данните остават изцяло под контрола на ползващата организация и не биват споделяни с трети лица, защото загубата на контрол над данните допълнително увеличава рисковете за правата и свободите на гражданите.

• **Прозрачност** – това посоченото изискване се свързва с това хората да разберат как технологията ги засяга и при нужда – да могат да потърсят защита на своите права и свободи. Това Условието предполага възможност да се осигури проследимост на наборите данни и процесите, довели до дадено решение на ИИ, способност да се обясни как се е стигнало до това решение на ИИ, а в крайна сметка и ясна комуникация към гражданите кога взаимодействат с ИИ, а не с хора [10]. По този начин се минимизират рисковете от въвеждане на хората в заблуждение, тяхното манипулиране и оказването на нерегламентирано въздействие върху информираните им избори.

• **Многообразие, недискриминация и справедливост** – при този Принцип следва да се обърне особено внимание на опасността съзнателно или несъзнателно да се заложат предубеждения, дискриминационни или несправедливи модели или тенденции още на етапа на програмирането на дадена система с ИИ. Не може да се изключи и рискът система с ИИ сама (автономно) да развие дискриминационно поведение, което допълнително подсилва важността на постоянния човешки надзор над функционирането на системата. Също така, участието на широк кръг заинтересовани лица при създаването на предложения за регулиране на ИИ и при създаването на конкретни технологии с ИИ е с не по-малко значение. По този начин ще се осигури широка представителност на различните групи засегнати от технологията лица (потребители, юристи, програмисти, специалисти в областта на обществените науки и др.).

• **Обществено и екологично благополучие** – този Принцип подчертава значението на ИИ като технология, призвана да подобри живота на хората и на планетата. Функционирането на ИИ не следва да бъде за сметка на добруването на обществото или да е от естество да окаже неблагоприятно въздействие върху природата и живите организми. Тук следва да се оценява въздействието на ИИ върху демократичните процеси, основните права и свободи на хората, държавните институции и обществото като цяло.

• **Отчетност** – както и при защитата на личните данни, отчетността е основен Принцип за надеждното функциониране на ИИ. Чрез това изискване се обезпечава осигуряването на нужната проследимост за това дали и доколко ИИ функционира в съответствие с горепосочените изисквания и с цялата приложима към него регулация. С отчетността се свързват воденето на подходяща документация във връзка с начина, по който ИИ оперира, така че същият при нужда да може да бъде проверен – от външни или вътрешни за организацията на ползвателя на ИИ лица. Тясно свързана с отчетността е и отговорността, тъй като отчетността създава надеждна основа за търсенето на отговорност от страна на потенциално засегнатите от решения на ИИ лица.

1. Експериментално изследване – какво мисли самият ИИ относно Принципите на надеждния ИИ

За да се илюстрира степента на развитие на технологиите с ИИ, в рамките на настоящия анализ бе направено и следното експериментално изследване – две от най-популярните по света и у нас системи с генеративен ИИ, представляващи големи езикови модели – ChatGPT на компанията OpenAI и българската BgGPT на института INSAIT – бяха попитани със следното задание (prompt):

Prompt: „Моля, систематизирай ми в рамките на един абзац кои са основните принципи за функционирането на надежден изкуствен интелект и какво е тяхното значение за защита правата на човека.“

Отговор (output) на ChatGPT: „Основните принципи за функционирането на надежден изкуствен интелект (ИИ) включват прозрачност, справедливост, неприкосновеност на личните данни, безопасност, отчетност и инклузивност. Прозрачността гарантира, че решенията на ИИ са проследими и обясними, което е ключово за доверие и предотвратяване на злоупотреби. Справедливостта цели избягване на дискриминация и пристрастия в алгоритмите, за да се защитят равните права на всички хора. Неприкосновеността на личните данни осигурява защита срещу неправомерно събиране и използване на лична информация. Безопасността гарантира, че ИИ функционира надеждно и не причинява вреда. Отчетността задължава разработчиците и операторите да носят отговорност за въздействията на ИИ, а инклузивността насърчава равноправното участие на всички социални групи в създаването и използването на технологии. Тези принципи са основополагащи за защитата на човешките права, като предотвратяват дискриминация, защитавайки личната свобода и достойнството на всеки индивид.“ (получерният шрифт е запазен в оригиналния вид, както е генериран от ИИ – бел. авт) [18].

Отговор (output) на BgGPT: „Основните принципи за функционирането на надежден изкуствен интелект включват прозрачност, отчетност, справедливост, сигурност и поверителност. Прозрачността гарантира, че решенията и действията на ИИ системите са разбираеми и обясними, което е от съществено значение за предотвратяване на дискриминация и несправедливи резултати. Отчетността задължава разработчиците и операторите на ИИ системи да поемат отговорност за техните действия и последствията от тях, като по този начин се намалява рискът от злоупотреби. Справедливостта осигурява, че ИИ системите третират всички потребители равноправно и без пристрастия, което е критично за защитата на човешките права. Сигурността предпазва данните и системите от неоторизиран достъп и манипулации, гарантирайки целостта и конфиденциалността на информацията. Поверителността защитава личните данни на индивидите, като ограничава събирането и използването им само до необходимото за конкретни цели, което е от решаващо значение за запазване на личното пространство и автономията на хората. Тези принципи заедно създават рамка, която подпомага развитието на ИИ технологии, които уважават и защитават правата на човека.“ [19].

Може да се направи изводът, че горните системи с ИИ сравнително точно адресират естеството на поставения проблем. Макар същите да не са абсолютно изчерпателни и да засягат всички аспекти на темата, те дават една много солидна основа за потребителя, бил той специалист или не, да добие добра представа за значението на Принципите на ИИ за защита на правата на човека. В бъдеще тези технологии предстои само да се усъвършенстват. Ето защо, зачитането на горепосочените Принципи, още на етапа на разработването им, ще е важен фактор за развитието на ИИ като надежден инструмент в полза на човечеството.

Заклучение

Като обобщение на гореизложеното следва да се посочи, че технологичната еволюция оказва качествено въздействие върху обществените отношения, което намира проявление и в развитието на различни отрасли на правото през последните десетилетия [20]. В същото време, (почти) никоя технология не е само добра или само лоша. До голяма степен оценката за една технология зависи от това как тя ще се ползва от хората. Затова и следва да се надяваме, че човечеството ще използва ИИ по градивен и съзидателен начин в своя полза, за решаване на ключови проблеми като глобалното затопляне, енергийната криза, решаване на различни регионални военни конфликти, подобряване на здравеопазването и начина на живот, зачитайки горепосочените Принципи за надежден ИИ.

БЕЛЕЖКИ

¹ Повече по темата вж. в ДЕЛИВЕРСКИ, Й. Миграция и миграционни процеси. Фактори и подбуди за миграцията в България. В: Юридически сборник. Бургас: Бургаски свободен университет, 2019, с. 290-295. ISSN 1311-3771 [1].

² Повече по темата вж. в ДЕЛИВЕРСКИ, Й. Приложни аспекти на събирането на биометрични данни от бежанци и мигранти. В: Сборник с доклади „Европейските граждани и интелектуалната собственост. Възприятие, Осъзнатост, Поведение.“ За буквите - О писменех, София 2018, с. 255-266, ISBN: 978-619-185-350-2 [2].

³ Повече по темата вж. в ТЕОДОСИЕВ, П. Морални аспекти на дипломацията = Moral Aspects of Diplomacy. В: Сборник от научен семинар - „Интелектуалната собственост и академичната етика в университетите“ / Състав. Т. Тренчева, К. Планска, Е. Здравкова, С. Димитрова. – София, За буквите-О Писменехъ, 2023, с. 424-430, ISBN 978-619-185-612-1 [3].

⁴ Повече по темата вж. в ТЕОДОСИЕВ, П. Изкуството на водене на преговори като форма на иновативната дипломация. В: Сборник от научен семинар – „Интелектуалната собственост и академичната етика в университетите“ / Състав. Т. Тренчева, К. Планска, Е. Здравкова, С. Димитрова. – София, За буквите – О Писменехъ, 2023, с. 416–423, ISBN 978-619-185-612-1 [4].

⁵ Повече по темата вж. в ДЕЛИВЕРСКА, М., НЕЙКОВА, М. Глобална система за сертифициране в областта на електронното здравеопазване - реалност, предизвикателства и перспективи. В: Бургаски свободен университет, Юридически сборник, 2023, том XXX, с. 40–48, ISSN 1311-3771 [5].

⁶ Повече по темата вж. в ДЕЛИВЕРСКА, М. Електронни трансгранични здравни услуги – правни и социални аспекти. В: Сборник статии „Гражданска идея в действие“, Контакти 2022, с. 60–64, ISSN: 2738-8174 [6].

⁷ Повече по темата вж. в АНГЕЛОВ, Г. Модел за разработване на стратегия за защита на националната сигурност. В: Юридически сборник, том XXIX, Бургаски свободен университет, с. 46-53, ISSN 1311-3771 [7].

⁸ Повече по темата вж. в АНГЕЛОВ, Г. Абстракциите: държава и държавност. В: Сборник с доклади от годишна научна конференция „Актуални проблеми на сигурността“ 26–27 октомври 2023 г. Велико Търново: ИК на НВУ „Васил Левски“, 2023, [електронно издание], с. 1163–1174, ISSN 2367-7473 [8].

⁸ Повече по темата за принципите за защита на данните вж. в ЗАХАРИЕВ, М. Принципи на обработването на лични данни – същност и значение като стандарт за защита на личните данни. В: Сборник с научни доклади от XVIII Национална научна конференция с международно участие 1 ноември 2020 г., София: Академично издателство „За Буквите – О писменехъ“, 2020 г., с. 458-467, ISSN 2683-0094 [17].

Литература/References

[1] Deliverski, Y. Migratsia i migratsionni protsesi. Faktori i podbudi za migratsiyata v Bulgaria. V: Yuridicheski sbornik. Burgas: Burgaski svoboden universitet, 2019, s. 290–295. ISSN 1311-3771.

[Деливерски, Й. Миграция и миграционни процеси. Фактори и подбуди за миграцията в България. В: Юридически сборник. Бургас: Бургаски свободен университет, 2019, с. 290–295. ISSN 1311-3771.]

[2] Deliverski, Y. Prilozhni aspekti na sabiraneeto na biometrichni danni ot bezhantsi i migranti. V: Sbornik s dokladi „Evropeyskite grazhdani i intelektualnata sobstvenost. Vazpriyatie, Osaznatost, Povedenie. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2018, s. 255–266, ISBN: 978-619-185-350-2

[Деливерски, Й. Приложни аспекти на събирането на биометрични данни от бежанци и мигранти. В: Сборник с доклади „Европейските граждани и интелектуалната собственост. Възприятие, Осъзнатост, Поведение. София: За буквите – О писменехъ, 2018, с. 255–266, ISBN: 978-619-185-350-2.]

[3] Teodosiev, P. Moralni aspekti na diplomatsiyata = Moral Aspects of Diplomacy. V: Sb. ot nauchen seminar „Intelektualnata sobstvenost i akademichnata etika v universitetite“ / Sastav. T. Trencheva, K. Planska, E. Zdravkova, S. Dimitrova. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2023, s. 424–430, ISBN 978-619-185-612-1.

[Теодосиев, П. Морални аспекти на дипломацията = Moral Aspects of Diplomacy. В: Сб. от научен семинар „Интелектуалната собственост и академичната етика в университетите“ / Състав. Т. Тренчева, К. Планска, Е. Здравкова, С. Димитрова. София: За буквите – О писменехъ, 2023, с. 424–430, ISBN 978-619-185-612-1.]

[4] Teodosiev, P. Izkustvoto na vodene na pregovori kato forma na inovativnata diplomatsia. V: Sb. ot nauchen seminar „Intelektualnata sobstvenost i akademichnata etika v universitetite“ / Sastav. T. Trencheva, K. Planska, E. Zdravkova, S. Dimitrova. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, 2023, s. 416–423, ISBN 978-619-185-612-1.

[Теодосиев, П. Изкуството на водене на преговори като форма на иновативната дипломация. В: Сб. от научен семинар „Интелектуалната собственост и академичната етика в университетите“ / Състав. Т. Тренчева, К. Планска, Е. Здравкова, С. Димитрова. София: За буквите – О писменехъ, 2023, с. 416–423, ISBN 978-619-185-612-1.]

[5] Deliverska, M., Neykova, M. Globalna sistema za sertifitsirane v oblastta na elektronnoto zdrapeopazvane – realnost, predizvikelstva i perspektivi. V: Burgaski svoboden universitet, Yuridicheski sbornik, 2023, tom XXX, s. 40–48, ISSN 1311-3771.

[Деливерска, М., Нейкова, М. Глобална система за сертифициране в областта на електронното здравеопазване – реалност, предизвикателства и перспективи. В: Бургаски свободен университет, Юридически сборник, 2023, том XXX, с. 40–48, ISSN 1311-3771.]

[6] Deliverska, M. Elektronni transgranichni zdravni uslugi –pravni i sotsialni aspekti. V: Sb. statii „Grazhdanska ideya v deystvie“, Kontakti, 2022, s. 60–64, ISSN: 2738-8174.

[Деливерска, М. Електронни трансгранични здравни услуги – правни и социални аспекти. В: Сб. статии „Гражданска идея в действие“, Контакти, 2022, с. 60–64, ISSN: 2738-8174.]

[7] Angelov, G. Model za razrabotvane na strategia za zashtita na natsionalnata sigurnost. V: Yuridicheski sbornik, tom XXIX, Burgaski svoboden universitet, s. 46–53, ISSN 1311-3771.

[Ангелов, Г. Модел за разработване на стратегия за защита на националната сигурност. В: Юридически сборник, том XXIX, Бургаски свободен университет, с. 46–53, ISSN 1311-3771.]

[8] Angelov, G. Abstraktsiite: darzhava i darzhavnost. V: Sb. s dokladi ot godishna nauchna

konf. „Aktualni problemi na sigurnostta“ 26–27 oktombri 2023 godina. Veliko Tarnovo: IK na NVU „Vasil Levski“, 2023, [elektronno izdanie], s. 1163–1174, ISSN 2367-7473.

[Ангелов, Г. Абстракциите: държава и държавност. В: Сб. с доклади от годишна научна конф. „Актуални проблеми на сигурността“ 26–27 октомври 2023 година. Велико Търново: ИК на НВУ „Васил Левски“, 2023, [електронно издание], с. 1163–1174, ISSN 2367-7473.

[9] European comission: High-level expert group on artificial intelligence [viewed 26 November 2024]. Available from: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/expert-group-ai>.

[10] European comission: Ethics guidelines for trustworthy AI [viewed 26 November 2024]. Available from: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>.

[11] Reglament (ES) 2024/1689 na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 13 yuni 2024 godina za ustanovyavane na harmonizirani pravila odnosno izkustvenia intelekt i za izmenenie na reglamentii (EO) № 300/2008, (ES) № 167/2013, (ES) № 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 i (ES) 2019/2144 i direktivi 2014/90/ES, (ES) 2016/797 i (ES) 2020/1828 (Akt za izkustvenia intelekt). V: Ofits. vestnik na ES, br. L 119/1 ot 04.05.2016 g.

[Регламент (ЕС) 2024/1689 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 година за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект и за изменение на регламенти (ЕО) № 300/2008, (ЕС) № 167/2013, (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС) 2018/1139 и (ЕС) 2019/2144 и директиви 2014/90/ЕС, (ЕС) 2016/797 и (ЕС) 2020/1828 (Акт за изкуствения интелект). В: Офиц. вестник на ЕС, бр. L 119/1 от 04.05.2016 г.]

[12] Engelfriet, A. The Annotated AI Act. Article-by-article analysis of European AI legislation, Amsterdam, ICT Recth B.V, pp. 15–16, 2024.

[13] Reglament (ES) 2016/679 na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 27 april 2016 godina odnosno zashtitata na fizicheskite litsa vav vrazka s obrabotvaneto na lichni dannii i odnosno svobodnoto dvizhenie na takiva dannii i za otmyana na Direktiva 95/46/EO (Obsht reglament odnosno zashtitata na dannite) (Tekst ot znachenie za EIP). V: Ofits. vestnik na ES, br. L ot 12.07.2024 g.

[Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 година относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните) (Текст от значение за ЕИП). В: Офиц. вестник на ЕС, бр. L от 12.07.2024 г.]

[14] Zakon za zashtita na lichnite dannii, Darzh. vestnik, br. 1 ot 04.01.2002 g.; posl. izm. br. 70 ot 20.08.2024 g

[Закон за защита на личните данни, Държ. вестник, бр. 1 от 04.01.2002 г.; посл. изм. бр. 70 от 20.08.2024 г.

[15] Zakon za Darzhavna agentsia „Natsionalna sigurnost“, Darzh. vestnik, br. 109 ot 20.12.2007 g., v sila ot 01.01.2008 g.; posl. izm., br. 70 ot 20.08.2024 g

[Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“, Държ. вестник, бр. 109 от 20.12.2007 г., в сила от 01.01.2008 г.; посл. изм., бр. 70 от 20.08.2024 г.]

[16] Kodeks na truda, Darzh. vestnik, br. 26 ot 01.04.1986 g. i br. 27 ot 04.04.1986 g.; posl. izm., br. 70 ot 20.08.2024 g.

[Кодекс на труда, Държ. вестник, бр. 26 от 01.04.1986 г. и бр. 27 от 04.04.1986 г.; посл. изм., бр. 70 от 20.08.2024 г.

[17] Zahariev, M. Printsipi na obrabotvaneto na lichni dannii – sashtnost i znachenie kato standart za zashtita na lichnite dannii. V: Sbornik s nauchni dokladi ot XVIII Natsionalna

nauchna konferentsia s mezhdunarodno uchashtie 1 noemvri 2020 g. Sofia: AI Za Bukvite – O pismeneh“, 2020, s. 458–467, ISSN 2683-0094.

[Захариев, М. Принципи на обработването на лични данни – същност и значение като стандарт за защита на личните данни. В: Сборник с научни доклади от XVIII Национална научна конференция с международно участие 1 ноември 2020 г. София: AI За Буквите – О писменех“, 2020, с. 458–467, ISSN 2683-0094.]

[18] CHATGPT [видян на 26 ноември 2024]. Достъпен на: <https://chatgpt.com/>.

[19] BGGPT [видян на 26 ноември 2024]. Достъпен на: <https://bggpt.ai/>.

[20] Dimitrova, Ts. Promeni v predmeta na balgarskoto mezhdunarodno chastno pravo sled 1989. V: Sb. Promenite v balgarskata pravna sistema prez prizmata na mezhdunarodnite otnoshenia, mezhdunarodnoto pravo i pravoto na Evropeyskia sayuz (1989–2019). Sastav. Vasil Pandov, Boryana Museva. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2021, s. 78–99, ISBN 9789540752341.

[Димитрова, Ц. Промени в предмета на българското международно частно право след 1989. В: Сб. Промените в българската правна система през призмата на международните отношения, международното право и правото на Европейския съюз (1989–2019). Състав. Васил Пандов, Боряна Мусева. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, с. 78–99, ISBN 9789540752341.

PRINCIPLES OF TRUSTWORTHY ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A GUARANTEE FOR THE HUMAN RIGHTS PROTECTION IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY

***Abstract:** In the modern information society, artificial intelligence is establishing itself as a new revolutionary technology that poses serious questions for the normal functioning of democratic processes and the protection of citizens' fundamental rights and freedoms. Artificial intelligence has the potential to affect all spheres of public life, therefore the development of this technology should be carried out in accordance with some basic principles aimed at ensuring its trustworthiness and ethical functioning. This paper aims to analyze the principles of trustworthy artificial intelligence and outline their importance as a guarantor of the protection of citizens' fundamental rights and freedoms. In this way, it aims to assist all stakeholders in their activities when interacting with this technology – participants in the legislative process, developers, providers and users of artificial intelligence.*

***Keywords:** artificial intelligence (AI), principles, human rights, guarantee*

Assoc. Prof. Martin Zahariev, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: m.zahariev@unibit.bg

**СЪВРЕМЕННИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ОБЩУВАНИЯ
И ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА.
РОЛЯТА НА ООН**

Сборник

**Първо издание
Българска**

Съставител
Доц. д-р Пламен Теодосиев

Научен редактор
Петър Воденски

Научен рецензент
Проф. д-р Лидия Велкова

Редактор и коректор
Д-р Ивета Рашева

Графичен дизайн на текст
Елисавета Иванова

Графичен дизайн на корица
Д-р Камелия Планска-Симеонова

**Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София, 2025**

ISBN 978-619-185-735-7

